

Debat

Claus Bjørn:

Dansk historieforskning ved udgangen af 80'erne – en skitse

Med studiestart i 1963 opdager man med en svag fornemmelse af ubehag, at man har været i faget historie i mere end et kvart århundrede. Og at der er gået mere end tyve år siden man offentliggjorde sine første ting.

Faget historie – historieforskningen – i Danmark har i dette tidsrum gennemløbet en markant udvikling. Som det centrale heri kan man pege på en forandring fra en få-strengethed til en betydelig mangfoldighed. »Historie« er som faglig disciplin langt mere omfattende og sammensat ved udgangen af 80'erne end ved indgangen til 60'erne. I det følgende skal jeg prøve at belyse denne udvikling, der kan følges på flere niveauer.

Da jeg begyndte at læse historie ved Københavns Universitet kunne man endnu iagttagende omridset af den klassiske københavnske universitære »historie« opbygget omkring indehaverne af de historiske professorater med de traditionelle selskaber og foreninger tilknyttet og med Historisk Tidsskrift som fagets organ. Astrid Friis fratrådte netop i 1963 og Aksel E. Christensen var fra da af den, der »var« faget historie.

Naturligvis var denne struktur allerede da udfordret ved eksistensen af Århus Universitet. Nyere dansk historie havde her hos Troels Fink fået en stærkere markeret position, og i samspillet med Vagn Dybdahl på Erhvervsarkivet var det i Århus, at 1800- og 1900-tallets økonomiske og sociale historie – igen særlig den danske – blev dyrket. Jyske Samlinger under Dybdahls redaktion havde da placeret sig afgørende som det centrale historiske tidsskrift for dansk historie efter år 1800.

I de forløbne år er denne tendens fortsat. Hvis faget for blot nogle generationer tilbage uomtvistet var de klassiske tre professorer i København, så er det nu en række centre med eller uden professorer som vimpler. Århus' emancipation fra København var snart en

fuldbyrdet kendsgerning, og hertil kom siden Odense, der fik sin faglige identitet, udtrykt f.eks. i Hans Chr. Johansens og hans elevs arbejde med historisk demografi. De seneste tilkomne som Roskilde og Ålborg har ikke helt fået den selvstændige profil – og hvad AUC angår, så er historie jo nu ausradiert.

Det er en bemærkelsesværdig ting ved det danske universitetssystem, at institutionerne ikke blot formelt er, men også ser sig selv som ligestillede i henseende til fagligt niveau. I Storbritannien er det trods alle forandringer fortsat kandidater fra Oxford og Cambridge, der dominerer på alle de øvrige universiteter.

Herhjemme foretrækker man ved de desværre kun alt for få nyansættelser i København sine egne – i Århus og Odense nøjagtig det samme.

Men flerstrengetheden er ikke blot et resultat af flere universiteter, men også af en udvikling i faget selv. Altgennemtrængende var naturligvis de gennembrud for den marxistiske historieopfattelse, der fandt sted – ikke i 1968 – men snarere i årene fra 1972. Det skabte i Århus og København en struktur i strukturen – et alternativt fagligt hieraki. Her var og er der endnu tildels en forskel på København og Århus. Mens man i det store og hele levede med hinanden i København, så var det ikke tilfældigt, at begrebet »front« hørte hjemme i Århus. På en vis afstand må det være tilladeligt at konstatere, at ansættelser og bedømmelser m.v. i det århusianske i en årrække var en moderniseret opfølgning af den klassiske Århus-historie: »Er De socialdemokrat – ja eller nej?« Det hører til et spændende kapitel i vor nyeste historiografi (og gælder iøvrigt også andre fag) at få klarlagt, hvorfor København i så mange situationer indkorporerede oprøret, mens det i Århus blev til en bitter skyttegravskrig, hvis intensitet og omkostninger ikke gav Verdun meget efter.

Der var marxistisk historieforskning herhjemme også før 1972. Albert Olsen var renlivet socialist, og senere repræsenterede folk som Gottlieb Japsen og Richard Willerslev en

materialistisk historieopfattelse. Men det marxistiske gennembrud i begyndelsen af 1970'erne udsprængte sig fra den historiske akademiske tradition i mere end en forstand – det var en ny opfattelse af faglig og personlig/politisk stil og virksomhed, Man optrådte, klædte sig, talte og – lod man i det mindste gerne omverdenen forstå – bollede anderledes end borgerdyrene. Det er sider, som er søgt indkredset i Poul Behrendts »Bissen og dul-len«. Og utvivlsvist havde radikaliteten i gennembruddet også en sammenhæng med netop disse forhold. I dette opgør skabtes nye institutioner, tidsskrifter og etableredes faderfigurer – sjældent professorer. I Den jyske historiker har 70'ernes marxistiske gennembrud i dansk historieforskning sat sig som det synes permanente spor.

I et vist omfang kan man se samme forløb i gennembruddet for den kvindehistoriske forskning sidst i 1970'erne.

»Skolehistorien – et forsømt område« – sådan præsenterede Roar Skovmand i den første Årbog for dansk skolehistorie denne publikation, det dertil hørende selskab for skolehistorie, som atter betingedes af det nyoprettede Institut for dansk skolehistorie ved Danmarks Lærerhøjskole. Opdagelsen, kortlægningen og den følgende indtrængen i af historikerne hidtil »forsømte« områder har været en del af mangfoldiggørelsen. Erhvervs-historie, skolehistorie, toldhistorie, søfartens historie, idrættens historie kan nævnes som eksempler på, at historien fra at centrere omkring den politiske og økonomiske historie har underlagt sig nye landområder. Vigtigt i denne sammenhæng har det været, at give de nye områder status, dvs. at man kan erhverve grader på arbejder om f.eks. idrætshistorie og (p.t. naturligvis lidt utopisk) opnå videnskabelig ansættelse med kvalifikationer i, hvad der i begyndelsen af 1960'erne var »forsømte områder«.

Lokalhistorien fortjener i kraft af sit omfang (emnemæssigt og stillingsmæssigt) et par linier. Lokalhistorie var ved indgangen af 1960'erne amatørernes felt og betragtet i bedste fald med velvillig nedladdenhed (Jeg har et par godbidder fra min egen introduktion til faget i efteråret 1963 til anvendelse med pas-

sende lejligheder!). Her fik disciplinen i løbet af 70'erne og 90'erne en ændret status – samtidig med, at den til dels ændrede karakter. Lokalhistorien blev universitetsfåhig, og tidsskriftet Fortid og Nutid bidrog antagelig fra midten af 1970'erne til denne udvikling.

Denne opdyrkning af hidtil unyttede arealer kunne varetages af såvel marxister som ikke-marxister. Det gør her en forskel, at den fra sidst i 1960'erne stærkt øgede forskning i arbejderbevægelsens og arbejderklassens historie normalt også var udtryk for en marxistisk historieopfattelse med konsekvenser for emnevalg og vurderinger. Og et langt stykke hen ad vejen har den kvindehistoriske forskning været båret af historikere og andre, der personligt aktivt har engageret sig i kvindebevægelsen.

Det hører med til billedet – ikke mindst når det gælder arbejder- og kvindehistorie – at faghistorikernes monopolstilling blev brudt. Det marxistiske gennembrud i 70'erne var tværvideenskabeligt eller rettere: der var tale om en enhedsvidenskab at applicere på historie, litteratur, æstetik osv. Det er formentlig også i mange tilfælde mere dækkende at tale om kvindeforskning end om kvindehistorie, når det gælder praksis og selvforståelse hos en række af de, der har belyse vore formødres historie.

Den marxistiske historieopfattelse stod stærkt herhjemme ved udgangen af 1970'erne – det sås i auditorierne, i publikationerne, i undervisningsmaterialerne og ikke mindst i omverdenens billede af faget, jfr. Erhard Jakobsens jævnlige udfald. Det er for tidligt at opgøre gevinst og tab, og efter anskuelser kan man lægge vægten det ene eller begge steder. Men en indiskutabel landvinding var utvivlsvist den øgede metodisk/teoretisk beskæftigelse og bevidsthed, der fulgte – eller som ihvertfald udviklede sig i et samspil med marxismen. Når den borgerlige historievidenskab reduceredes til ideologi, så afstedkom det en øget interesse for at trænge ind i og afdække denne ideologi. Historieteori og endnu mere historiografien fandt mange dyrkere – og en af fagets store gamle mænd som Erik Arup har fået sit liv og forfatterskab endevendt. Den almindelige bevidsthed om, hvad det var

man foretog sig, blev styrket og man fik stukket begreber i hænderne, der muliggjorde, at man kunne ytre sig om det. Måske er det i et længere perspektiv det marxistiske gennembruds fortjeneste, at den ikke-marxistiske historieforskning blev bedre!

Med 80'erne fulgte en konstaterbar opblødning af fronterne. Ikke få impulser hertil udgik fra et seminar i Historisk antropologi på Schäffergården i august 1980 (dette er bevidnet af Uffe Østergaard på tryk i *Den jyske Historiker*), og det var i disse år en bevidst redaktioniel linie hos *Fortid* og *Nutid* at skabe en dialog, både mellem historie og de tilgrænsende discipliner, men også mellem de (for) fastlåste positioner. Yderligere dokumentation for denne ændring kan aflæses af *Den jyske historikers* temaer ned gennem 80'erne. Det var egentlig en mærkelig oplevelse, at den politisk konservative Ladurie med sin *Montaillou*-bog blev førerguru i adskillige år!

80'ernes nye bud blev mentalitetshistorien – et lidt uklart begreb, der på en række områder (i det mindste i praksis) blev en fornyet opdagelse af et »forsømt område«. Med inspiration fra den historiske antropologi (igen en disciplin med noget vage grænser) og den europæiske etnologi satte man focus på tro og overtro, normer og værdier, tankesæt og faste forestillinger hos grupper, klasser og lag. Hvad er sagt om det marxistiske gennembrud gælder endnu mere for mentalitetshistorien. Den er ihvertfald endnu i sin proklamerende fase...

I det foregående er søgt indkredset nogle af historiefagets skiftende fronter. Det er en selvfølgelighed, at de ikke har afløst, men har suppleret hinanden. Det er måske i humaniora et særkende for historie, at selv den videnskabelige forskningsproces er tidskrævende. Der går faktisk tid fra ideen og koncepten til den færdige artikel, for slet ikke at tale om bog.

Som en art status nu sidst i 80'erne må anføres mangfoldigheden. Og dansk historieforskning kan ikke beskrives med en håndfuld professornavne med tilhørende doktorander og projekter. Det går langt bedre i vort naboland mod øst. Naturligvis har Vagn Dybdahl,

Kristof Glaman og Troels Fink – i alfabetisk rækkefølge – haft en betydelig indflydelse på faget. Men det har snarere været fagpolitisk end egentlig fagligt. Vi har få »skoler«, og ikke mange vil kendes ved et elevforhold.

Et skøn over de mest aktuelle tendenser indebærer antagelig en fortsat tilnærmelse til nabodiscipliner som antropologi, etnologi, folkemindevidenskab og litteraturvidenskab hen mod en bredere kulturhistorisk koncept. *Clio* har altid været en eftertragtet dame, og hun tænder hurtigt, når der opstår sød musik. P.t. har hun flere forhold gående, og hun er ikke meget hverken for svangerskabsforebyggelse eller provokeret abort.

Johs. Lind:

Hug en hæl...

John T. Lauridsen anmeldte i *Fortid* og *Nutid* 1988 hæfte 4 Kroghs bog »Staten og de besiddelsesløse på landet 1500–1800« (Odense Universitetsforlag 1987) og efterlyste i den forbindelse en diskussion af Kroghs hovedtese. Således fristet vil jeg vove at meddele nogle tanker, som læsning af bogen vakte hos en, der er at henregne blandt de uskyldige lægmænd både på historieforskningens og marxismens område.

Forfatteren har ønsket at skitsere et helhedssyn på centralmagts politik overfor de besiddelsesløse i den nævnte periode. Det drejer sig især om at finde fælles intentioner for lovgivning vedrørende tiggere, tjenestefolk og tyve samt løsgænger og registrering. Og fællesnævneren skal gerne vise sig at være den herskende klasses bestræbelser på at udbytte det øvrige samfund, hvorfor de besiddelsesløse skal tvinges ind i det feudale system, hvor udbytning er mulig.

Udbytning er således et nøgleord, og det gentages i en uendelighed af variationer. Men det kommer vist aldrig rigtigt frem, om ordet forstås strukturelt eller moralsk. Hvis det forstås strukturelt som udtryk for den banale sandhed, at menneskernes børn får brød på bordet ved at tjene (eller: tjene på) hinanden, så har vistnok ethvert hidtil kendt samfund